

Brug af mediation/mægling ved seksuelle overgreb/voldtægt Af Karin Sten Madsen, Center for Voldtægtsofre, Rigshospitalet.

Formål (problemformulering)

At undersøge og belyse hvorvidt mediation er en anvendelig metode i den psykosociale behandling, der tilbydes kvinder/mænd i Center for Voldtægtsofre. Her under at belyse i hvilken type sager, det er relevant at tilbyde mediation, og hvilken fremgangsmåde det vil være hensigtsmæssig at anvende. Det er målet at udvikle ny viden, som kan anvendes i behandlingen af voldtægtsofre såvel på som udenfor Center for Voldtægtsofre i København.

Begrundelse og baggrund

I en undersøgelse udarbejdet af Rigspolitiet på baggrund af alle politianmeldte voldtægter i perioden 1990 – 1992 fremgår det, at ofrene i 50% af tilfældene blev overfaldet af en ukendt, i 16% af et nyt bekendtskab, i 21% af en ven og i 13 % af en tidligere eller nuværende kæreste/samlever (Rigspolitichefen. Voldtægters omfang og karakter i Danmark, København, 1998). På Center for Voldtægtsofre ser vi en nogenlunde tilsvarende fordeling.

Op til en trediedel af anmeldte voldtægter bliver således begået af mænd, der tidligere har haft eller stadig har kontakt til ofret. Der har således eksisteret en relation mellem parterne før voldtægten – en relation, der særlig når det drejer sig om tidligere eller nuværende kærester/samlevere, er begyndt at gå skævt længe før voldtægten finder sted, og som ulykkeligvis kulminerer i et eller flere seksuelle overgreb. Men overgreb finder også sted i tilsyneladende venskabelige relationer mellem jævnaldrende (venner, venners venner, naboer, studie- eller klassekammerater) og mellem ikke jævnaldrende (husven, forældres venner).

Denne form for voldtægt/voldtægtsforsøg adskiller sig fra overfaldsvoldtægt eller kontaktvoldtægt ved foruden det seksuelle overgreb at rumme brud på tillid til en kendt person, brud på explicite eller implicite aftaler og involvering af mange parter (børn, familie, venner m.fl.). Kvinder, der har været udsat for en voldtægt, stiller spørgsmål til, hvorfor netop de blev udsat for et overgreb, og spørgsmålet får en særlig betydning, når gerningsmanden er en kendt person. På samme måde giver de udtryk for en følelse af usikkerhed overfor omgivelserne. Hos kvinder, der kender gerningsmanden, er usikkerheden imidlertid konkret rettet mod, at de fremtiden vil komme til at møde den mand, der har voldtaget dem. Nogle vil p.gr.a fælles børn/familie være nød til at være i kontakt med gerningsmanden, andre vil af sociale eller geografiske grunde kunne risikere at møde gerningsmanden, hvor de færdes.

I det danske retssystem får parterne i en straffesag ikke mulighed for at tale sammen. Beth Grothe Nielsen beskriver det således: I en traditionel retssag bliver gerningsmanden stillet til ansvar over for en ukendt dommer, som han næppe kan have nogle følelser for. Herved fratages gerningsmanden muligheden for at lære noget væsentligt om sig selv gennem hændelsen. Måske reagerer han på dommen, men han får ingen mulighed for at give udtryk for sin reaktion. Det er forsvarerens job. Gerningsmanden er ikke talsmand i sin egen sag..... I samme retssag sidder offeret... passivt som tilskuer til sin egen krænkelse. Offeret har kun formel mulighed for at ytre sig direkte. Det er anklagerens job. Vi har en dialog mellem professionelle. Offeret er gjort til statist i sin egen konflikt og har ingen mulighed for at give

udtryk for sin frustration, vrede eller angst.... Efter domsafsigelsen går offeret hjem, måske med en følelse af en vis genopretning, måske bebyrdet med yderligere frustration og krænkelse, men hvilken straf kan dybest set oprette den skade, der er forvoldt? Hvis offeret nogensinde skulle møde gerningsmanden igen, kan det kun give anledning til yderligere frustration, idet de krænkede følelser ikke er kommet til udtryk. Også offeret er berøvet muligheden for at få forklaret sig overfor den anden part. (Kriminalitetens ofre og straffesystemet, Århus Universitetsforlag, 2000).

Parterne får med andre ord ikke mulighed for at indgå i en dialog med hinanden. Ofret får ingen mulighed for at rette sin vrede mod gerningsmanden eller for at give udtryk for sine følelser over af angst og usikkerhed over, hvad han kan finde på at gøre hende. Ligeledes får ofret ikke mulighed for at stille de spørgsmål omkring voldtægten og omstændighederne ved voldtægten, der ofte plager hende og hvis svar kunne være med til at lindre hendes smerte og hjælpe hende videre. Erfaringerne fra Konfliktråd (omtales nedenfor), hvor offer møder gerningsmand peger på, at det netop er besvarelse af en række ubesvarede spørgsmål omkring såvel overgrebet som fremtiden, der virker helende på ofret (Midtvejsevaluering af Konfliktråd i Danmark, CASA, 2000).

På Center for Voldtægtsofre er vi adskillige gange blevet bedt om at være medvirkende til at formidle kontakt til gerningsmanden med henblik på at etablere et møde mellem hende og gerningsmanden. Ønsket er kommet fra kvinden selv, fra den nære familie, fra personer, der har tilknytning til ofret (pædagoger) eller fra politiet. Også fra centrets side har vi i visse tilfælde gjort opmærksom muligheden af, at vi gerne medvirker til en samtale mellem parterne.

Der har til dato været gennemført to mediationssamtaler. Der er taget kontakt til tre gerningsmænd, som imidlertid ikke har ønsket at deltage i en samtale med ofret, og i yderligere to sager har der været gjort indledende øvelser for at etablere en samtale. I alle sager har der været tale om parter, der havde en forudgående relation til hinanden.

KSM, der er ansat som socialrådgiver i Center for Voldtægtsofre og fungerer som mediator i Konfliktråd, har stået for forberedelse af samtalerne og gennemførelse af samtalerne. Min placeringen i Center for Voldtægtsofre er imidlertid både en fordel og en hæmsko. Det fordrer kendskab og adgang til sagerne at kunne foreslå mediation, mens min ansættelse i centret berettiget kan få parterne til at tvivle på min uvildighed.

Om mediation

Mediation har sit udspring i USA, hvor man i slutningen af 60'erne og begyndelsen af 70'erne begyndte at anvende mediation. Der var store problemer med det amerikanske retssystem og behov for at søge nye veje. Retssystemet var for dyrt, for langsomt og løste ikke altid konflikter optimalt. Mediation blev introduceret som et alternativ til at behandle sager ved domstolen.

Fra USA har mediation bredt sig til andre engelsksprogede og europæiske lande. Norge har i Norden været forgangland indenfor mediation ikke mindst efter kriminologen Nils Christie, i artiklen: Konflikt som eiendom, Tidsskrift for rettsvidenskab, 1977 gjorde sig til talsmand for,

at konflikter i højere grad skulle løses af de stridende parter selv. Han hævder i artiklen, at strafferetslige konflikter ligefrem stjæles fra folk af professionelle tyve som jurister og socialarbejdere. Christie peger på, at konflikter i stedet skal løses af dem, der har dem, både for at de (gerningsmændene) kan tage ansvar og få tilgivelse, men også for at øge den enkeltes deltagelse i samfundet og for at få justeret samfundets normer. Dette førte i begyndelsen af 90'erne til oprettelse af Konfliktråd i Norge.

I Danmark tog udviklingen af mediation fart i midten af 90'erne, og der findes i dag en række organisationer, der arbejder med mediation, bl.a. Center for Konfliktløsning, Foreningen af Familieretsadvokater og Dansk Mediation. Samtlige statsamter tilbyder i dag mediation i forældremyndigheds- og samværssager.

Den mediationsmetode, som anvendes i Danmark, er udviklet med inspiration fra USA og England. En uvildig mediator leder parterne gennem et struktureret samtaleforløb, hvor de får lejlighed til at fortælle deres version af hændelsesforløbet, til at give udtryk for deres følelser, stille spørgsmål til hinanden og til evt. at finde frem til en aftale. Det essentielle i mediation er, at det er parternes ord, ønsker og behov, der er styrende. Det er deres krænkede følelser og forståelse af problemerne, der er i centrum. Mediator forholder sig uvildig både til parterne og til sagen. Grundreglerne for mediation er frivillighed, tavshedspligt og mediators uvildighed.

I 1997 besluttede Folketinget at etablere en 4-årig forsøgsordning med Konfliktråd (jf. bemærkningerne til lov nr. 349 af 23.5.1997 om ændring af retsplejeloven, straffeloven og erstatningsloven). Hovedformålet med etablering af Konfliktråd er at styrke retsstillingen for ofre for forbrydelser. Konfliktrådenes formål er ifølge bemærkningerne at være et forum for dialog mellem offer og gerningsmand for at:

- Løse op for offerets frustrationer og angst
- Give offeret større trykthed i hverdagen
- Give gerningsmanden større ansvarlighed
- Modvirke at gerningsmanden senere begår kriminalitet.

I bemærkningerne udstikkes rammerne for forsøget. Det siges bl.a. her, at deltagelse i Konfliktråd skal være frivillig for begge parter vedkommende samt, at

- Gerningsmanden i det væsentlige skal have tilstået forholdet
- Mediation skal være et supplement til sædvanlig retsforfølgning
- Voldssager, sager om indbrud, butikstyveri, brugstyveri, tasketyveri og hærværk indgår i forsøget. Sager med nabostridigheder er senere blevet tilføjet forsøget.

Som det fremgår er seksuelle forbrydelser ikke omfattet af det danske forsøg med Konfliktråd. I Norge og Sverige omfatter Konfliktråd heller ikke seksuelle forbrydelser. Styregruppen for konfliktrådsforsøget er blevet adspurgt, om man på baggrund af muligheden for at tilbyde mediation på Center for Voldstægtsofre ville udvide forsøget til også at omfatte seksuelle krænkelser. Professor, dr. Jur. Eva Smith, som er formand for styregruppen, har imidlertid ikke ønsket at udvide rammerne for forsøget på nuværende tidspunkt.

Design og metode:

Projektet vil omfatte både gennemførte mediationer samt forberedelse til mediationer, der ikke ender med at parterne sidder overfor hinanden. Der ønskes gennemført 10 mediationer.

Visitation til mediation foretages af teamet i Center for Voldtægtsofre. Forberedelse og gennemførelse af mediationerne foretages af KSM. I de tilfælde, hvor min ansættelse i centret står i vejen for parternes opfattelse af min uvildighed, henvises selve mediationen til en mægler udenfor centret.

Metode:

Før mediation:

- Samtaler med offeret, evt. offerets pårørende
- Kontakt til gerningsmanden
- Formøde, evt. flere møder med gerningsmanden og evt. pårørende
- Aftale om bisiddere under mødet
- Parterne orienteres om, at de deltager i et forsøg, som ønskes beskrevet. Underskrift indhentes.

Mediationsmødet:

- skal foregå på et neutralt sted for parterne
- omfattes af tavshedspligt
- gennemføres efter udarbejdede retningslinier for god mediation

Efter mediationen:

- en anonymiseret beskrivelse af mediationsforløbet forelægges parterne til godkendelse
- parterne interviewes om deres oplevelse af forløbet og efterfølgende reaktioner.

Materialet fra såvel gennemførte mediationer som mediationer, der ikke kunne gennemføres vil blive analyseret og bearbejdet. Hvordan vil jeg meget gerne tale med andre om.

Den 21.11.01